

GEOGRAFIJA

Slovenija

Slovenija meri 20273km² in sodi med manjše države v Evropi. Države ki so manjše od Slovenije: Malta, San Marino, Monako, Vatikan... Države ki so večje od Slovenije: Nemčija, Velika Britanija, Danska, Švedska...

V Sloveniji živi približno dva milijona prebivalcev. Države ki imajo manj prebivalcev kot Slovenija: Vatikan, San Marino, Monako, Andora... Države ki imajo več prebivalcev kot Slovenija: Irska, Albanija, Irska, Švica, Latvija...

Slovenija sodi po velikosti in po številu prebivalstva med manjše države v Evropi. Tudi zaradi tega je Slovenija pogosto med tistimi ki jo zamenjujejo z drugimi državami (Slovaška). Po razvitosti pa sodimo med srednje razvite države.

Slovenija leži med Italijo, Madžarsko, Hrvaško in Italijo. Območja kjer živijo Slovenci označujemo kot narodno mešana območja...zamejstvo. Slovenci živijo v Italiji, Madžarski in Avstriji. Pri nas živijo Italijani, Madžari in Romi.

Lega Slovenije

Glede na lego lahko prištevamo Slovenijo med:

- srednjeevropske države
- alpske države
- sredozemske države
- balkanske države...

naj S točka v SLO - 45°53` s.g.š., 16°14` v.g.d., kataskerska občina Budinci

naj J točka v SLO - 45°25` s.g.š., 1510`v.g.d., kataskerska občina Damelj

naj V točka v SLO - 46°25` s.g.š., 16°36` v.g.d., kataskerska občina Benica

naj Z točka v SLO - 46°17` s.g.š., 13°23` v.g.d., kataskerska občina Breginj

Geodeti so izračunali, da leži geografsko središče Slovenije v bližini naselja Spodnja Slivna (Vače - V od LJ) U:11. GEOSS - 47°7` s.g.š., 14°48` v.g.d. Naša domovina sodi med zelo raznolike države. Ta raznolikost velja za naravno zemljepisne in družbo-zemljepisne značilnosti.

Delitev Slovenije

Poznamo upravno in geografsko delitev Slovenije:

- UPRAVNA – slovenija je razdeljena na občine, v bodočnosti bomo imeli tudi pikrajine – v življenju jih zelo pogosto uporabljamo.
- GEOGRAFSKA – slovenijo delimo na pet geografskih enot:
 - alpske pokrajine
 - predalpske pokrajine
 - dinarske pokrajine
 - primorske pokrajine
 - panonske pokrajine

Te enote se med seboj precej razlikujejo.

Oblikovalci pokrajine

Oblika površja v Sloveniji je posledica delovanja dveh sil:

- notranjih in
- zunanjih

Notranje sile imajo svoj izvor v notranjosti Zemlje. To so vulkansko delovanje, potresi, gubanje in prelamljanje zemeljskega površja. V večini primerov te sile površje zvišujejo – nastanek naših gora, hribov... Poznamo pa tudi tektonsko ugrezanje.

Zunanje sile imajo svoj izvor zunaj Zemlje. To so: delovanje Sonca (temperaturne razlike), vode, ledu, morja, vetra, človeka... V večini primerov te sile površje predvsem znižujejo.

Zunanje sile povzročajo preperevanje kamnin in odnašanje površja.

Poznamo:

- mehanično preperevanje (pokanje in razpadanje skale zaradi različnih temperatur, udarja voda, vetra, premikanje ledenika...)
- kemično preperevanje (raztapljanje in odnašanje kamnin zaradi delovanja padavinske vode n apnenec – kraški pojavi)

Površje Slovenije je bilo i je izpostavljeno različnim oblikam odnašanja.

Različne oblike razjedanja in odnašanja površja imenujemo EROZIJA.

Vse to poteka tako počasi, da so razlike na površju tako majhne, da jih ne opazimo.

Tekoče vode kot oblikovalec pokrajine

So poleg človeka prav gotov najpomembnejši dejavnik preoblikovanja. Največ vode na Zemlji je v oceanih (97%) nato skladi ledu (2%) in le 1% vode je na kopnem, ozračju in v podzemeljskih zalogah. Ta odstotek vode je neprimerljive vrednosti (vir življenja vrednost v prihodnosti). (Vodni kolobar)

Na spreminjanje pokrajine delujejo že dežne kaplje. Če tolčejo do gola tla, visoko odskakujejo in pri tem trgajo s tal drobcene delčke in jih odnašajo proti reki.

Delovanje reke od izvira do izliva je trojno:

- erozija - globinska in bočna = poglobljanje in širjenje struge
- prenašanje materiala (že pri hitrosti 0.1 km/h)
- odlaganje materiala

Reka do izvira teče po različnih pokrajinah.

Zgornji tok reke:

Večina rek izvira v gorah, kjer je veliko padavin. V tem delu toka zaradi erozije prevladujejo globoke doline. Lahko nastanejo dolge soteske, knjoni s strmimi stenami. (Vintgar - na reki Radovni)

Srednji tok reke:

V srednjem toku se menjavata bočna (spodjedanje bregov) in globinska erozija. Nastajajo terase (Radovljica - Kranj, pred Mb...)

Spodnji tok reke:

Ko se dolina odpre reka zavijuga (dela Meandre). V spodnjem delu toka reka teče počasneje. Teče po poplavnih področjih in odlaga velike količine materiala. Nastajajo rokavi in sipine.

Reka prestavlja svojo strugo.

Led kot preoblikovalec površja

Zadnja dva milijona let je bilo na zemlji več ledenih dob. Zadnja naj bi se končala pred 12 milijoni let. V zadnji ledeni dobi je bila površina poledenitve trikrat večja kot danes. Ledeniki naj bi takrat zavzemali približno 11% površja Zemlje.

TIPI ledenikov:

- kontinentalni
- gorski tip ledenika

Kontinentalne ledenike najdemo na polarnih področjih. Iznad debelega ledenega pokrova gledajo le najvišji vrhovi (slika z letala). Nekateri ledeniki so nepremični, drugi se premikajo (različno hitro).

Gorske ledenike najdemo visoko v gorah. Ko se sneg nabira in se čez poletje ne uspe stopiti se stare plasti stisnejo v zrnato snežno maso iz katere je iztisnjen ves zrak. Zaradi težnosti in gravitacije se začne ta masa premikati. Skalnato površje se zato brusi, paska, brazda – ledeniška erozija. Ledeniki s sabo prinašajo material, ki se odlaga na koncu in ob straneh ledenika.

V ledeniških nanosih najdemo vse od mivke, peska, gline do velikih skal – ledenipki balvani. Nasip, ki se oblikuje na koncu in ob straneh ledenika imenujemo ledeniška morena.

Posledice preoblikovanja ledenika so:

- ledeniška jezera (Triglavsko, Blejsko, bohinjsko...)
- doline v obliki črke U
- ledeniške morene
- krnice
- ...

Sneg je v primerjavi z ledeniki pri oblikovanju pokrajine manj pomemben (razen snežnih plazov)

MORJE KOT PREOBLIKOVALEC POVŠJA

Ob obali se kopno lahko povečuje ali pa manjša. V več tisočih letih se morska obala lahko dvigne ali zniža. Pri tem pogosto nastajajo zelo

razčlenjene oblike obale. Obala se ves čas spreminja tudi zaradi delovanja morja. Zaradi erozije morja se lahko obala skrči tudi za več metrov na leto. Na drugi strani v zalivih pa se kopno zaradi naplavin poveča.

Razčlenjenost morske obale je odvisna od:

- valov
- od odpornosti kamnine na obali

Zaradi neenake trdnosti kamnine, nastajajo obale s številnimi polotoki in zavili

Poznamo več tipov obale:

- strme obale (klifi)
- fiordske
- dalmatinski tip
- lagunski tip

človek kot preoblikovalec površja

Človek od svojega nastanka preoblikuje povšje Zemlje. V začetku je pračlovek je živel v skladu z naravo, s poljedelstvom in živinorejo pa je zgodaj začel spreminjati pokrajino. Ker se število prebivalstva povečalo je potrebovalo čedalje več življenskega prostora, to pospeši nastanek naselj. Nazadnje je na okolje začela močnejše vplivati industrializacija.

Kako:

- krčenje gozdov (najprej se je človek lotil gozdov v S in Z Evropi, pod Rimljani so se začeli krčiti gozdovi ob sredozemskem morju, ko so Evropejci kolonizirali druge celine so se v novem svetu in Afriki uničili velikanske strjene gozdove. Človek tudi danes neusmiljeno krči gozdove – Amazonija, ekvatorialna Afrika...)
- Krčenje gozdov ne spreminja samo podobe pokrajine ampak vpliva tudi na podnebje, zaloge vode, poplave, erozije prsti, ekološko ravnovesje...
- vpliv človeka na vode (trajne spremembe je človek povzročil z nasipi in jezi ob katerih nastajajo velikanska jezera, uravnane in izravnane rečna korita...)
- pridobivanje novih rodovitnih površin (namakanje, terasasta polja, polderi na Nizozemskem...)
- človek potrebuje čedalje več gradbenega materiala za gradnjo naselij, cest zato na veliko odvaža prod, pesek, kamenje...
- čedalje večje povpraševanje po energetskih virih in kovinah povzroča opazne spremembe (dnevni kopi, jalovišča, ugrezjanje površja...)

V zadnjih desetletjih se človek čedalje bolj zaveda vloge varuha ali uničevalca narave.

Veter kot preoblikovalec pokrajine

Preoblikuje povšje povsod tam, kjer to ni zavarovano z rastlinsko odejo. Najmočnejše veter preoblikuje pokrajino v puščavah. Pesek, ki ga veter

dviga in prenaša, obdeluje trše kamnine in jih brusi. Nastajajo gobaste skale, sipine...

Potresi in vulkani

Zemeljsko površje je sestavljeno iz več tektonskih plošč, ki se med seboj premikajo. Na prelomih se zaradi trenja in trkov oblikujejo nove sile (potresi). Potresi se merijo na različne načine:

- Mercallijeva lestvica (XII stopenj)
- Richterja lestivca
- ...

Hipocenter-točka v notranjosti, Epicenter - na površju

Vulkani ne ogrožajo ljudi tako kot potresi! Ob izbruhu vulkana govorimo takrat ko staljena kamnina (magma) kot lava prodre na površje in se tam razlije. Pogosti so vulkanski izbruhi na robovih tektonskih plošč. Druge oblike vulkanske dejavnosti so: gejziri, vrelci,...

Magmatske kamnine

GLOBOČINE so nastale s strnjevanjem magme v velikih globinah, kjer so bili veliki pritiski in visoke temperature. Ohlajale so se zelo počasi - ZRNATOST TEH KAMNIN.

Pod posebno skupino globočion spadajo žilnice. Te so nastale, ko se je magma vtisnila v razpoke.

Praviloma so te kamnine nastale ob velikih gorotvornih premikih. Največ jih najdemo na Pohorju in na Karavankah. TONALIT, GRANIT, ČIZLAKIT...

PREDORNINE so nastale tako, da magma na svoji poti na zemeljsko površje in se tam razlila. Predornine imajo drobno zrnato osnovo v kateri so lepo izkristalizirajo minerali. Če je prišlo do izliva kisle lave in se je ta hitro strdila je nastalo vulkansko steklo.

V sloveniji je večina teh kamnin nastala ob podmorskih ognjeniških izbruhin. DIABAZ (peca, karavanke), PORFIR, BAZALT, ANDEZIT

Sedimentne kamnine

Te kamnine so nastale zaradi delovanja različnih zunanjih dejavnikov (voda, veter, temperatura...) na obstoječe kamnine.

Te kamnine so razpadle in reke so jih odnesle v predele, kjer so se ti delci odložili.

Zraven tega vode s sabo odnašajo velike količine raztopljenih snovi, ki se po zapletenih procesih sprimejo v trdno kamnino. Za sedimentne kamnine je značilna plastovitost. So najbolj zastopana vrsta kamnine v Sloveniji.

KLASTIČNE ali MEHANSKE

Nastale so z akumulacijo - usedanjem drobirja razpadlih kamnin.

To so prod, pesek, mivka, glina, peščenjak, konglomerat...

ORGANOGEN

Nastale so iz ostankov odmrlih organizmov. Lahko vsebujejo veliko fosilov, ki so lahko kaminotvorni. Če je fosilov veliko lahko po njih dobijo ime – koralni apnenec. To so apnenci, dolomiti...

KEMIČNE

Nastale so kot posledica fizikalno-kemičnih procesov z neposrednim iutločanjem mineralnih snovi iz vode. To so lapor, fliš, kamena sol...

Metamorfne kamnine

Te kamnine so spremenile svojo strukturo-zgradbo zaradi:

- povišane temperature
- visokih pritiskov

V taki razmerah so nastali za metamorfne kamnine novi minerali. Te kamnine imajo pogosto vidne plasti, zato so podobne sedimentnim kamninam. Po svoji sestavi so podobne magmatskim kamninam. METAMORFOZA – preoblikovanje poteka v globljih delih zemeljske skorje.

MARMOR – metamorfoza iz apnenca

Te kamnine najdemo predvsem na Pohorju, Kozjaku delu osrednjih Karavank, severozahodni del Goričkega... poleg marmorja poznamo še blestnik, gnajs, kvarcit...